

मिति: ०५ असोज २०७८

मा. ज्ञानेन्द्रबहादुर कार्की ज्यू,
मन्त्री, कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय
पवक्ता, नेपाल सरकार

विषय: कोभिड-१९ प्रतिकार्य सम्बन्धमा सुझावहरु

उपरोक्त सम्बन्धमा कोभिड-१९ महामारीप्रति नेपालको प्रतिकार्य नेपालको संविधान, राष्ट्रिय कानून र अन्तर्राष्ट्रिय मानवअधिकार कानूनले प्रत्याभूत गरेको स्वास्थ्यको अधिकारको सम्मान, संरक्षण र परिपूर्ति गर्ने राज्यको दायित्व हो। मानवअधिकारसम्बन्धी आफ्नो दायित्व परिपालना गरेको सुनिश्चित गर्न निम्न उल्लेखित संस्थाहरु कोभिड - १९ प्रतिकार्यका लागि देहायअनुसार सिफारिसहरु गर्दछ :

१. सिफारिस :

- सम्बन्धित निकाय तथा अधिकारीहरुले नागरिकको स्वास्थ्यको अधिकारलाई आर्थिक, राजनीतिक, सामाजिक आदि हैसियतका आधारमा नभई कानूनी तथा व्यवहारिक आधारमा सबैका लागि स्वास्थ्यको अधिकार प्रत्याभूत गर्ने। यसभित्र अन्तर्राष्ट्रिय कानूनमा व्यवस्था भएअनुसार राष्ट्रियता र नागरिकताको हैसियतको आधारमा हुने भेदभावजन्य कार्यहरुलाई प्रतिबन्धित गर्ने।
- कोभिड-१९ प्रतिकार्यमा मानवअधिकार दायित्वहरुको परिपालनाका सन्दर्भमा सर्वोच्च अदालतबाट जारी भएका सम्पूर्ण आदेशहरुको सरोकारवाला मन्त्रालय, सम्बन्धित निकाय तथा पदाधिकारीहरुले व्यक्तिगत तथा सामूहिक रूपमा तत्काल पालना एवं कार्यान्वयन गरिएको सुनिश्चित गर्ने।
- सङ्घीय, प्रादेशिक तथा पालिका स्तरमा कोभिड-१९ प्रतिकार्य क्रियाकलापहरु कार्यान्वयनका लागि जिम्मेवार सरकारी निकायहरुले एक आपसमा सहकार्य तथा समन्वय गरी कोभिड-१९

प्रतिकार्यसँग सम्बन्धित क्रियाकलापहरूलाई सुदृढ तथा सुव्यविस्थित गर्नुका साथै सर्वोच्च अदालतको आदेशको कार्यान्वयन भएको सुनिश्चित गर्ने ।

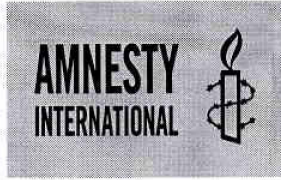
- सरकारले निम्नलिखित परिणामहरूका लागि कोभिड-१९ सङ्कट व्यवस्थापन अध्यादेशमा संशोधन गर्नुपर्ने :
 - कोभिड-१९ स्वास्थ्य आपतकाल घोषणाका लागि कानूनी आधार स्पष्ट गर्ने;
 - महामारीसम्बन्धी नियमावलीको तर्जुमा गर्दा अदालतले दिएको आदेश र निर्देशनहरू समावेश गर्ने;
 - स्वास्थ्य सेवामा समान पहुँचसहितको मानवअधिकार दायित्वहरू समावेश गर्ने;
 - कोभिड-१९ संकट व्यवस्थापन केन्द्रमा स्वास्थ्य संकटसम्बन्धी विशेषज्ञहरूको प्रतिनिधित्व बढाउने;
 - संकट व्यवस्थापन केन्द्रको प्रमुखको नियुक्तिका लागि आवश्यक मापदण्ड, योग्यता वा अनुभव निर्धारण गर्ने;
 - अध्यादेशको दफा २६(१०) ले सरकारलाई कुनै पनि प्रशासनिक तथा कानूनी प्रक्रियाहरू पूरा नगरी कोभिड-१९ खोप तथा अन्य सामग्रीहरू खरिद गर्न सक्ने अधिकार दिएकोले उक्त दफा तत्काल खारेज गर्नु पर्ने ।
 - कोभिड-१९ र अन्य सामग्रीहरूको सार्वजनिक खरिद प्रक्रियामा अनिवार्य पारदर्शिता कायम गर्नुपर्ने भन्ने प्रावधान थप गर्ने । थप गरिने उक्त प्रावधानमा गैह्र प्रष्टिकरण सम्भौता (नन डिस्क्लोजर एग्रीमेन्ट) गर्न नपाइने वा न्यूनतम रूपमा त्यसलाई अन्तर्राष्ट्रिय मानवअधिकार कानूनका मापदण्ड अनुरूप बनाइनु पर्ने । साथै यस्तो प्रावधानमा सूचनाको हकलाई पनि सुनिश्चित गरिनु पर्ने ।
- सरकारी निकायहरूले अन्तर्राष्ट्रिय सहयोग र सहायता लिने र प्राप्त गर्ने प्रयासहरू बढाउँदै उपलब्ध स्रोतहरू (आर्थिक, मानवीय, प्राविधिक, प्रविधिजन्य, सूचनाजन्य वा प्राकृतिक स्रोतसहित) लाई अधिकतम उपयोगका लागि तत्काल सबै आवश्यक कदमहरू चाल्नुपर्ने ।

२. क्वारेन्टाइन र आइसोलेसन सुविधा सम्बन्धी सिफारिस :

- क्वारेन्टाइन र आइसोलेसन केन्द्रहरूको व्यवस्थापनका लागि जिम्मेवार सङ्घीय, प्रादेशिक तथा स्थानीय निकायहरूले क्वारेन्टाइन र आइसोलेसन केन्द्रहरूमा उपलब्ध सेवाहरू नेपालको मानवअधिकार दायित्वअनुरूप स्वास्थ्य, खाद्य, आवास, खानेपानी, सरसफाइ तथा सुरक्षा जस्ता अधिकारहरू प्रत्याभूत गरिएको सुनिश्चित गर्नु पर्ने । यसका लागि निम्नलिखित प्रावधानहरूको व्यवस्था गर्नुपर्ने :
 - भौतिक दूरी कायम गर्न सबैका लागि पर्याप्त भौतिक स्थान;
 - कोभिड-१९ सङ्क्रमण रोकन सरसफाइ व्यवस्थापनका लागि पर्याप्त पानी, साबुन र चर्पी, स्यानिटाइजरको व्यवस्था;
 - सम्मानित र स्वस्थ जीवनका लागि पौष्टिक खाना र स्वच्छ खानेपानी;
 - कोभिड-१९ निवारणका लागि निःशुल्क परीक्षण र उपचारसहितको स्वास्थ्य सेवाहरू;
 - सबै आवश्यक स्वास्थ्य सेवाहरू उपलब्ध गराउन तालिमप्राप्त स्वास्थ्यकर्मीहरू;
 - आवश्यक भएको अवस्थामा अस्पतालसम्म पुग्नका लागि समयमै एम्बुलेन्सको व्यवस्था;
 - कोभिड- १९ स्वास्थ्य सेवालाई अभै प्रभावकारी बनाउन महामारी सम्बोधन गर्न सक्ने थप विशेषज्ञ एबम अन्य जनशक्तिको प्रयोग गर्नुपर्ने ।
 - निःशुल्क मनोसामाजिक परामर्शको व्यवस्था र
 - सबै बासिन्दाका लागि हरपल प्रभावकारी सुरक्षा प्रदान गर्न सुरक्षा सेवाहरू ।
- गृह मन्त्रालय र क्वारेन्टाइन केन्द्रहरूको व्यवस्थापनका लागि जिम्मेवार निकायहरूले क्वारेन्टाइन र आइसोलेसन केन्द्रहरूमा बस्ने व्यक्तिहरूलाई कोभिड-१९ परीक्षणमा नेगेटिभ नतिजा नआएसम्म घर फर्कन बाध्य नबनाइएको सुनिश्चित गर्नुपर्ने ।

३. कोभिड-१९ महामारीको समयमा स्वास्थ्य सेवाहरूमा सामान्य पहुँचसम्बन्धी सिफारिस :

- स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयलगायत नेपाल सरकारका अन्य सम्बन्धित निकायहरूले नेपालमा बसोबास गरिरहेका सबै मानिसहरूलाई जहाँ बसोबास गरिरहेको भए पनि वा

AMNESTY INTERNATIONAL NEPAL SECTION

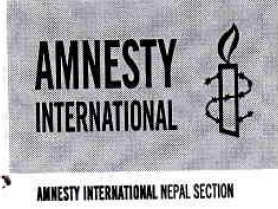

उनीहरूको नागरिकताको हैसियत जे जस्तो भए पनि सबैले कोभिड-१९ निवारण, परीक्षण र उपचारमा विना कुनै भेदभाव पहुँच प्राप्त गरेको सुनिश्चित गर्नुपर्ने ।

- लकडाउन (बन्दाबन्दी) को बावजूद, स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयलगायत जिम्मेवार सरकारी निकायहरूले जनस्वास्थ्य सेवा ऐन अनुरूप नेपालमा बसोवास गर्ने सबै मानिसहरूले गैर-कोभिड-१९ सम्बन्धी सबै आधारभूत स्वास्थ्य सेवा र उपचारमा निर्वाध पहुँच प्राप्त गरेको सुनिश्चित गर्नुपर्ने । यसमा आपतकालीन चिकित्सा सेवा आवश्यक हुने व्यक्तिहरूका लागि स्वास्थ्य केन्द्रहरूसम्म पुग्नका लागि सुपथ मुल्यमा एम्बुलेन्स सेवा र उपचार सेवा उपलब्ध गराउनु पर्ने ।
- स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयलगायत जिम्मेवार सरकारी निकायहरूले कोभिड-१९ का विरामीहरूलाई स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने सबै अस्पतालहरूमा अक्सिजन, अस्पताल शैया, आईसियु क्षमता र कोभिड-१९ सम्बन्धी औषधि र उपकरण तथा दक्ष जनशक्ति पर्याप्त मात्रामा आपूर्ति रहेको सुनिश्चित गर्नुपर्ने ।
- स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयलगायत जिम्मेवार सरकारी निकायहरूले सर्वोच्च अदालतको आदेशअनुरूप कोभिड-१९ संक्रमणलाई थप फैलिनबाट रोक्न कोभिड-१९ परीक्षणमा निःशुल्क पहुँच रहेको सुनिश्चित गर्नुपर्ने ।

४. स्वास्थ्यकर्मीहरूसँग सम्बन्धित सिफारिस :

- स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय, नेपाल सरकार र प्रधानमन्त्रीको कार्यालयले सबै स्वास्थ्यकर्मीहरूले महामारीको अवधिभर स्वास्थ्य सेवा सुरक्षित र प्रभावकारी रूपमा उपलब्ध गराउन आवश्यक व्यक्तिगत सुरक्षा उपकरण (पिपिड) सहित सहित अन्य आवश्यक सबै साधनहरूमा पहुँच प्राप्त गरेको सुनिश्चित गर्नुपर्ने ।
- स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयले आवश्यकताअनुसार कोभिड-१९ परीक्षण र उपचारमा स्वास्थ्यकर्मीहरूलाई प्राथमिकता प्रदान गर्नुपर्ने ।

- गृह मन्त्रालय र नेपाल सरकारले स्वास्थ्यकर्मीहरू विरुद्ध उनीहरूको कोभिड-१९ को अवस्था वा अनुमानका आधारमा हुने भेदभावलगायत सबै प्रकारका भेदभावहरूलाई प्रतिबन्धित र दण्डित गर्ने कानूनी र अन्य उपायहरू अवलम्बन गर्नुपर्ने ।
- सुरक्षा निकायहरूले स्वास्थ्यकर्मीहरू विरुद्ध भएका बल प्रयोग तथा दुर्व्यवहारका सबै घटनाहरूको अनुसन्धान गरी दोषीहरूलाई कानूनअनुसार कारबाही गर्नुपर्ने ।
- सुरक्षा निकायहरूले अध्यादेशले प्रचलित स्वास्थ्यकर्मी र स्वास्थ्य संस्थाहरूको सुरक्षासम्बन्धी ऐनमा संशोधन गरेको अवस्थामा स्वास्थ्यकर्मीहरूलाई काममा बाधा पुऱ्याउने कार्यमा संलग्न व्यक्तिविरुद्ध अनुसन्धान र आवश्यकता भएको खण्डमा अभियोजन गर्नुपर्ने ।
- स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय र अन्य जिम्मेवार निकायहरूले स्वास्थ्यकर्मीहरूको मानसिक तथा शारीरिक स्वास्थ्य संरक्षण गर्न उनीहरूलाई आवश्यक सबै मनोसामाजिक सहयोग उपलब्ध गर्नुपर्ने ।
- कोभिड-१९ विरुद्ध अग्रपंक्तिमा खटिने स्वास्थ्यकर्मीहरूलाई पर्याप्त सेवा, सुविधा, आराम र मनोसामाजिक परामर्शको व्यवस्था गरिनु पर्ने ।

५. कोभिड-१९ को लैङ्गिक प्रभावसँग सम्बन्धित सिफारिस :

- स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय, गृह मन्त्रालय र महिला, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक मन्त्रालयले क्वारेन्टाइन र आइसोलेसन केन्द्रहरूलगायत सबै स्वास्थ्य केन्द्रहरूमा सबै महिला तथा किशोरीहरूलाई लैङ्गिक हिंसाविरुद्धको सुरक्षालाई सुनिश्चित गर्न आवश्यक कदम चाल्नुपर्ने ।

- स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय, गृह मन्त्रालय र महिला, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक मन्त्रालयले कोभिड-१९ महामारीको अवधिभर जनस्वास्थ्य सेवा ऐनअन्तर्गत आवश्यक यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य सेवाहरू, विशेषगरी मातृस्वास्थ्य सेवाहरू प्राप्त गर्ने सुनिश्चित गर्नुपर्ने।
- स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयले महिलाहरूलाई प्रजनन स्वास्थ्य सेवाहरू लिन आवश्यक भएको अवस्थामा अस्पतालसम्म पुग्नका लागि एम्बुलेन्स सेवा सहज र समयमै उपलब्ध हुने व्यवस्था गर्नुपर्ने।

६. स्वतन्त्रताबाट बञ्चित व्यक्तिहरूसँग सम्बन्धित सिफारिस :

- सवोच्च अदालतको आदेशानुरूप गृह मन्त्रालयले जिम्मेवार कारागार व्यवस्थापन निकायको परामर्शमा सर्वोच्च अदालतको निर्देशनानुरूप जोखिम वर्गमा पर्ने कैदीहरू (जस्तै: वृद्धवृद्धा, दीर्घरोगी, पूर्णक्षका लागि थुनामा रहेका, सामान्य र गैरहिंसात्मक अपराधमा आरोपित, बाल सुधार गृहमा रहेका नाबालक र जेलमुक्त हुने मिति नजिकै रहेका व्यक्ति) लाई रिहा गरेर थुनामा रहेका व्यक्तिहरूको संख्या सम्भव भएसम्म कम गर्नुपर्ने।
- कारागार व्यवस्थापन निकायहरूले कारागारमा रहेका सबै व्यक्तिहरूको स्वास्थ्यको अधिकारको संरक्षणका लागि निम्न कार्यहरू गर्नुपर्ने :
 - कारागारमा भिडभाड हुन नदिने;
 - कोभिड-१९ जाँच, परीक्षण र उपचारमा सामान्य व्यक्तिहरू सरहको पहुँच सुनिश्चित गर्ने;
 - कोभिड-१९ सङ्क्रमण फैलिन नदिन पर्याप्त पानी, सरसफाइ, साबुन, स्यानिटाइजर र पिपिड लगायतका सामग्रीमा पहुँच सुनिश्चित गर्ने;
 - कारागारको समग्र व्यवस्थापन अन्तर्राष्ट्रिय मानवअधिकार मापदण्ड विशेषगरी आर्थिक, सामाजिक तथा साँस्कृतिक अधिकारसम्बन्धी अनुबन्धानुरूप रहेको सुनिश्चित गर्ने, जसमा देहायलगायत रहेका छन् :

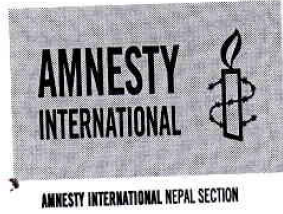
AMNESTY INTERNATIONAL NEPAL SECTION

- पर्याप्त वातावरणीय अवस्था जस्तै: हावा, न्यूनतम ठाउँ, प्रकाश, तापमान र हावा आउने जाने व्यवस्था;
- व्यक्तिगत सरसफाइ सुनिश्चित गर्न आवश्यक सरसमान;
- पर्याप्त लत्ताकपडा;
- स्वास्थ्य र शक्तिका लागि पर्याप्त पोषणसहितको खाना;
- स्वच्छ खानेपानी; र
- मानसिक तथा भौतिक स्वास्थ्यको फाइदाका लागि मनोरञ्जनका क्रियाकलापहरू ।

७. निजी स्वास्थ्यसेवा प्रदायकहरूका लागि सिफारिस :

- स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय र गृह मन्त्रालयले सबै निजी स्वास्थ्य सेवा प्रदायकहरूले स्वास्थ्यको अधिकारको सम्मान गर्नुपर्ने आफ्नो दायित्व परिपालना गरेको सुनिश्चित गर्नुपर्ने ।
- स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय र गृह मन्त्रालयले अस्पताल र प्रयोगशालाहरू लगायत सबै स्वास्थ्य सेवाप्रदायकहरूले जनस्वास्थ्य सेवा ऐनको व्यवस्थासहित सबै स्वास्थ्य केन्द्रमा निहित सबै जिम्मेवारीहरूलाई पूरा गरेको सुनिश्चित गर्नुपर्ने ।
- स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयले अस्पताल र प्रयोगशाला लगायत सबै निजी स्वास्थ्य सेवा प्रदायकहरूले नेपालको कोभिड-१९ प्रतिकार्य र अन्तर्राष्ट्रिय तथा राष्ट्रिय मानवअधिकार कानूनमा स्थापित कानूनी प्रावधानहरूको पालना गरेको सुनिश्चित गर्नुपर्ने, जसमा देहायलगायत रहेका छन् :
 - स्वास्थ्य सेवाको नियमित सञ्चालन र व्यवस्थापन (कोभिड-१९ सँग सम्बन्धित र अन्य स्वास्थ्य सेवा, दुवै);
 - बिरामीमा कोभिड-१९ रहेको आशङ्का वा प्रमाणित भएको आधारमा स्वास्थ्य सेवा दिन अस्वीकार नगर्ने; र
 - कोभिड-१९ जाँच, परीक्षण र उपचारसहित सबै आधारभूत स्वास्थ्य सेवाहरूवापतको शुल्क नलिने ।

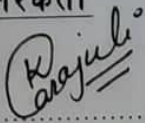
- स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय र गृह मन्त्रालयले कोभिड-१९ उपचारका लागि सरकारले तोकेको शुल्क र कोभिड-१९ विरामीहरूलाई निःशुल्क सेवा उपलब्ध गराउने शैयासहित कोभिड-१९ इकाइको अनिवार्य व्यवस्थासम्बन्धी नियमहरू निजी स्वास्थ्य सेवाप्रदायकहरूले पालना गरेको सुनिश्चित गर्नुपर्ने ।
- स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय र गृह मन्त्रालयले अस्पताल तथा प्रयोगशालासहित निजी स्वास्थ्य सेवाप्रदायकहरूले आफ्नो कानूनी जिम्मेवारी र मानव अधिकारसम्बन्धी दायित्व पूरा गर्न असफल भएको अवस्थामा कानून अनुसार दण्डित गरिएको सुनिश्चित गर्नुपर्ने ।

द. खोपसँग सम्बन्धित सिफारिस :

- सरकार, विशेषगरी स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयले विस्तृत र व्यापक रूपमा पहुँचयुक्त खोप खरिद र वितरण रणनीति तथा योजना सार्वजनिक गर्नुपर्ने । यसमा नेपालका सबै बासिन्दाहरूका लागि विना भेदभाव खोप लगाउने अवसर प्राप्त गर्ने ठोस आधारहरूको विवरण समावेश हुनुपर्ने ।
- सरकार, विशेषगरी अर्थ मन्त्रालय र स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयले सरकारले सार्वजनिक गरेको तालिका अनुसार खोप जनताले प्राप्त गरेको सुनिश्चित गर्न उपलब्ध अधिकतम स्रोत परिचालन गर्नेतर्फ कदम चाल्नुपर्ने ।
- स्थानीय प्रशासनले सरकारले सार्वजनिक गरेको प्राथमिकीकरणको सूचीमा पर्ने व्यक्तिहरूले समयमै खोप लगाउने अवसर पाएको सुनिश्चित गर्न कदम चाल्नुपर्ने र कुनै पनि अनियमितता र व्यक्तिगत पहुँचको आधारमा खोप लगाउने कार्यलाई रोक्नुपर्ने ।

- सरकार, विशेषगरी स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयले खोप खरिद गर्दा सार्वजनिक चाँसोको कुनै पनि विषयमा एकपक्षीय रूपमा नन डिस्कलोजर एग्रिमेन्टमा हस्ताक्षर नगर्ने । सूचनाको हकको सम्मान गर्नुपर्ने । पारदर्शिताको सिद्धान्तको सम्मान गर्दै खोप खरिद र वितरणसँग सम्बन्धित प्रक्रिया, मुल्य र अन्य प्रश्नहरूबारे महत्वपूर्ण जानकारी सार्वजनिक गर्नुपर्ने ।
- सरकार, विशेषगरी परराष्ट्र मन्त्रालयले प्राथमिकताका साथ कोभिड-१९ खोप आपूर्ति वा खरिदका लागि नेपालका लागि अन्तर्राष्ट्रिय सहायता सुनिश्चित गर्न र आर्थिक सहयोग जुटाउन अन्य राष्ट्र, बहुराष्ट्रिय संस्था र निजी दाताहरूसँग सहकार्यका लागि वार्ता तथा छलफल अघि बढाउनुपर्ने ।

हस्ताक्षरकर्ता

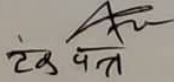

इन्टरनेशनल कमिशन अफ जुरिस्ट्स
कसुणा पराजुली

एम्नेष्टी इन्टरनेशनल, नेपाल

त्रिराजत्र अपलिथा

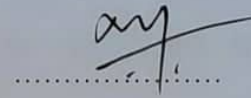

एडवोकेट

नेपाली पत्रकारहरूको अन्तर्राष्ट्रिय सञ्जाल (ईन्जा)

एडभोकेसी फोरम
त्रिकाय बस्नेत

जुरी नेपाल

कमला बस्पाला